

מהר"ל על התורה עש"ק פ' ויקהל, תשפ"ד

1. הבערה ללאו או לחלק יצאת: הגדרת מלאכת שבת

פרשת ויקהל (שמות פרק ל"ה) – (א) ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה יקוק לעשות אתם: (ב) ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון ליקוק כל העשה בו מלאכה יומת: (ג) לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת:

לא תבערו אש - יש מרבותינו אומרים הבערה ללאו יצאת, ויש אומרים לחלק יצאת:

גור אריה (אות ד')

יש מרבותינו ז"ל וכו'. כלומר שאין בה כרת, אלא לאו בעלמא. ואם תאמר, והרי אין סברא לדרוש ללאו בלבד, שיהיה על כל מלאכת המשכן חייב חטאת - ובזאת המלאכה, דהיא הבערה, חייב לאו בלבד, ויותר מסתבר לפרש לפי זה דיצא לחלק, ומאי טעמא דמאן דאמר ללאו יצאת, ויש לפרש דאין הבערה מלאכה גמורה, שהמלאכה הזאת היא דומה לפעולה טבעית, וכמה פעמים שהדבר הוחם והובער מעצמו בדרך הטבע, ומפני שהוא קרוב אל הטבע אין חייב עליה כרת. לכך סבירא ליה שההבערה אינה פטורה, ואינה חייבת כרת כמו שאר מלאכה, אלא הוא דבר ממוצע, והוא בלאו בלבד. וכן למאן דאמר שיצא לחלק, לכך כתב "לא תבערו" לחלק, ולא מלאכה אחרת, כי מלאכה זאת היא מלאכה ראשונה לכל המלאכות, לפי שהוא קרוב אל הטבע, שכמה פעמים הדבר הוחם והובער מעצמו, ולפיכך היא מלאכה ראשונה, ולפיכך כתב מלאכה ראשונה:

חידושי אגדות למהר"ל שבת דף קיג עמוד א

כל דבר שהוא קודש נבדל מן עניני החמרי, כמו שהוא השבת נבדל מן המלאכה שכל מלאכה הוצאה [לפעל] וכל הוצאה לפעל הוא שייך לגשם אשר יוצא לפעל, ולפיכך המלאכה אסורה ביום השבת שהוא קודש.

ספר תפארת ישראל פרק מא

ואחר שהשם יתברך צוה במצות "זכור את יום השבת לקדשו", לומר כי הוא יתברך פעל העולם, ולא נמצא העולם במקרה, כמו שחשבו הרבה בני אדם כי כל המציאות הזו במקרה קרה. ולכך ציוונו בשבת (שמות כ, יא) "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ", להודיע כי לא היה מציאותו במקרה. כי אם היה מציאותו במקרה מן הפועל, לא נקרא זה פועל כלל. כי דבר זה מבואר לכל, כי כל פועל במקרה אינו נקרא פועל, שהרי אמרו (שבת מא ב) דבר שאינו מתכוין מותר בשבת. כמו שאמרו (שבת כט ב) גורר אדם מטה כסא וספסל, ובלבד שלא יתכוין. וכל זה מפני שלא יתיחס אל האדם שעשה פעל כאשר פעל במקרה. וכאשר אנו מעידין כי הוא יתברך ברא העולם בששה ימים, ונח ביום השביעי, אי אפשר לומר שהיה פועל העולם במקרה...

2. קדושת שבת ואיסור מלאכה

גור אריה (פ' ויקהל שם, אות ג')

... ולי נראה דהוה אמינא לא אסרה התורה אלא מלאכה של אדם, דכתיב (ר' לעיל כג, יב) "ששת ימים תעשה מלאכתך וגו'", ומשמע מלאכת שמים הוי שרי, לכך צריך קרא.

גור אריה בראשית פרק ב פסוק ג

אבל בודאי הוא מבורך ומקודש בעצמו, שהשבת מביא ברכה וקדושה לעולם. והביאו רז"ל ראייה מן המן, שלא ירד בשבת, ולא היו יכולים לעשות מלאכה, וזה קדושה, שהיו קדושים ממלאכת חול...

3. לשון הקודש

מהר"ל על התורה

עש"ק פ' ויקהל, תשפ"ד

פרשת ויקהל (לה: כב) – וַיָּבֹאוּ הָאֲנָשִׁים עַל הַנָּשִׁים כָּל נְדִיב לֵב הֵבִיאוּ חָח וְנָנֹם וְטַבַּעַת וְכוּמָז כָּל כְּלֵי זָהָב וְכָל אִישׁ אֲשֶׁר הֵנִיף תְּנוּפֶת זָהָב לִיקוֹן:

וכוונתו - כלי זהב הוא נתון כנגד אותו מקום לאשה. ורבותינו פירשו שם כוונתו כאלו מקום זמנה:

גור אריה (אות י"א)

ורבותינו פירשו וכו'. מפני שהוקשה להם לרז"ל (שבת סד.) שאין דרך לשון הקודש לקרא שם מיוחד לדברים שהם ערוה, דהא ערות האשה קרא הכתוב (במדבר כה, ח) "קבתה", ואין "קבתה" שם לערוה, רק שם כולל למעיים, כמו שתרגם אונקלוס (שם) 'במעאה', וכל כל דבר ערוה אין הכתוב נותן לו שם מיוחד, שהרי ערות האיש נקרא 'גיד', וכן הצרכים לא נקראו בלשון הקודש שם עצמי להם, והכל הוא דרך כבוד, וכאן למה קרא "כומוז" שם מיוחד אל הכלי הזה שהוא דפוס בית רחם, ולכך דרשו רז"ל (שבת סד.) שהוא 'כאן מקום זימה', והשתא אין שם מיוחד לכלי זה, רק כאילו נקרא 'כאן זימה':

נתיבות עולם נתיב הצניעות פרק ג

אמנם לשון הקודש הוא הדבור שיש לאדם מצד קדושתו... והחלוק שיש בין הלשונות מפני שהלשון הזה בו נברא העולם כמו שאמרו במדרש (ב"ר פי"ח) שבלשון זה נברא העולם והוא לשון מלאכי שרת לכך נתן זה הלשון אל חלק הקודש באדם, ולכך התורה וספרי הקודש נכתבים בזה הלשון דוקא, ומפני זה נקרא הלשון לשון קודש. וכבר בארנו כי הלשון הוא הדבור שעל ידו יוצא האדם לפעל לגמרי כאשר הוא חי מדבר והעולם היה יוצא לפעל על ידי האדם שהוא נברא אחרונה, והאדם יוצא לפועל על ידי הדבור. וע"י לשון הקודש יוצא לפעל השלימות לגמרי ולכך נברא העולם בלשון הקודש. ואני אומר מה שעשה הרמב"ם סבה הוא מסובב, כי לדברי הרמב"ם הסבה שיקרא לשון הקודש בשביל שאין בו דבר גנאי ודבר זה הוא מסובב שלכך אין בו לשון ערוה וגנאי מפני שהוא לשון הקודש, ואין ראוי שיהיה בו לשון ערוה וגנאי בלשון שהוא קדוש, וגם מזה יש ללמוד כי מי שיש בו צד קדושה אין ראוי להוציא דבר גנאי, שמפני שהלשון הוא קדוש לא נמצא בלשון דבר גנאי:

4. חצר לשון זכר ולשון נקבה

פרשת ויקהל (לה: יז) – אֵת קִלְעֵי הַחֲצָר אֵת עַמֻּדָיו וְאֵת אֲדָנֶיהָ וְאֵת מִסְדֵּי שַׁעַר הַחֲצָר:

את עמודיו ואת אדניה - הרי חצר קרוי כאלו לשון זכר ולשון נקבה, וכן דברים הרבה:

גור אריה (אות ט')

הרי חצר קרוי כאן וכו'. ויש לומר כי החצר נעשה על ידי אדנים ועל ידי עמודים; האדנים הם כמו בית קבול לקבל, והעמודים כמו הזכרים בתוך האדנים. ולפיכך החצר שנעשה משניהם על ידי האדנים ועל ידי העמודים, מה שהוא נעשה מן האדנים נקרא בלשון נקיבה "אדניה", ומה שהוא נעשה מן העמודים הוא בלשון זכר, לכך נאמר "ואת עמודיו":

נתיבות עולם נתיב האמונה פרק א

ומעלת המדה הזאת אמרו במסכת תענית (ח', א') אמר ר' אמי אין גשמים יורדים אלא בשביל בעלי אמנה שנא' אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף ואמר ר' אמי בא וראה כמה גדולים בעלי אמונה מנין מחולדה ובור ומה המאמין בחולדה ובור כך המאמין בהקב"ה על אחת כמה וכמה. פי' כי בעלי אמונה אינם משנים, ולפיכך ג"כ השמים שבידם המטר יהיו בעלי אמונה ויתנו מטר וגשם אשר הוא בכחם ולא ישנו כי על כן נבראו, ואם אין מאמין באחד הרי ג"כ אותו שאצלו הדבר שלו משנה לו ג"כ כמו השמים שאצלם המטר. ולא אמר גדולים בעל אמת שהרי מביא קרא אמת מארץ תצמח, מפני כי מאי ענין האמת לדבר זה, אבל האמונה שייך לזה כי השמים נותנים מטר והארץ מקבלת המטר והם מתחברים ויש להם אמונה זה עם זה, ולכך כאשר בני אדם בעלי אמונה זה עם זה גם השמים הם באמונה ונותנים מטר שכך הוא אמונת השמים והארץ, ואין אמונה כמו אמונת השמים והארץ שהם כמו זכר ונקבה שהזכר משפיע והנקבה מקבלת, וכך השמים משפיעים והארץ מקבלת. וכאשר האשה מזנה נאמר בזה כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל